

Το γενεαλογικό δέντρο του

Το σόι της μάνας του από το Κρυονέρι Μυλοποτάμου

Στο πλαίσιο μίας λιτής αλλά θερμής και συγκινητικής εκδήλωσης τιμήθηκε προχθές η μνήμη του Νίκου Καζαντζάκη στο Κρυονέρι Ρεθύμνου, πρώην Ασυρῶτοι, τόπο καταγωγής της μητέρας του Μαργής Χριστοδουλάκη.

Την όμορφη εκδήλωση οργάνωσε ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κρυονερίου "Οι Ασυρῶτοι" σε συνεργασία με τον δήμο Κουλούκωνα και τη Διεθνή Εταιρία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη.

Παρευρέθηκαν κάτοικοι του χωριού, αλλά και πολλές προσωπικότητες από το Ηράκλειο και το Ρέθυμνο, μεταξύ άλλων, ο νομάρχης Ρεθύμνου Γ. Παπαδάκης, ο δήμαρχος

Κουλούκωνα Δ. Κόκκινος, ο πρόεδρος της Παγκρητίου Ενώσεως Κ. Πλαϊτής, ο πρ. του Πολιτιστικού Συλλόγου Μ. Βενιανάκης, ο πρ. της Διεθνούς Εταιρίας Φίλων Ν. Καζαντζάκη Γ. Στασινάκης (ανακοίνωσε ότι τέθηκαν υπό την αιγίδα του προέδρου της Δημοκρατίας οι εκδηλώσεις του 2007 για τα 50 χρόνια από τον θάνατο του συγγραφέα) και η πρ. του Ελληνικού Τμήματος Κλεοπάτρα Πρίφτη, καθώς και ο μακρανιψιός του Καζαντζάκη Νίκος Σκουραδάκης χαιρέτησαν την εκδήλωση. Το "παρών" έδωσαν επίσης ο βουλευτής Ρεθύμνου Μ. Όθωνας, ο πρώην βουλευτής Μ. Νεονάκης, ο πρώην πρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου Ηρακλείου Μ. Χρονάκης, πρόεδροι τοπικών Πολιτιστικών Συλλόγων και πολλοί άλλοι.

Χορηγός της εκδήλωσης ήταν ο μακρανιψιός του Καζαντζάκη, Ελλη-

νοαμερικανός επιχειρηματίας Γιώργος Σιγανός. Την κεντρική ομιλία που αφορούσε στο ποια ήταν η σογιά της μάνας του Καζαντζάκη έκανε ο κ. Σκουραδάκης και άκρως ενδιαφέροντα αποσπάσματά της ακολούθουν:

Μαργή Χριστοδουλάκη

"Η μητέρα του Νίκου Καζαντζάκη, η Μαρία, Μαργή την λέγανε, γεννήθηκε εδώ στο χωριό μας το 1862. Ήτανε το τελευταίο παιδί, από τα 12 του Γεωργίου Χριστοδουλάκη ή Μουστογιώργη όπως λεγότανε. Γύρω στο 1870, τρία από τα 12 αδέρφια, πήγανε στο Μεγάλο Κάστρο για μια καλύτερη ζωή. Ο Μανόλης, ο Αντώνης, ο Νίκος και μετά από λίγα χρόνια, πήρανε και τη μικρή τους αδελφή τη Μαργή, για να τους μαγειρεύει και να τους πλένει τα ρούχα.

Δεν πέρασε όμως και πολλές καιρός και ένας Καστρινός, ο Μιχάλης Καζαντζάκης, ή Ψωμής, την ερωτεύτηκε. Τα αδέρφια της τον απέρριψαν με το σκεπτικό, ότι δεν θέλουν να κάνουν για γαμπρό τους, ένα δράκο. Τελικά τους πάντρεψαν κι ο γάμος τους έγινε στις 23 Απριλίου 1882.

Στις 30 Μαρτίου 1932 σε ηλικία 70 ετών, η Μαρία Καζαντζάκη, σύζυγος Μιχαήλ, από τους Ασυρῶτους Μυλοποτάμου, σύμφωνα με το Ληξιαρχείο Ηρακλείου, πέθανε από πνευμονία. Ζήσανε όπως πραγματικά το έγραψε κι ο Καζαντζάκης, 50 χρόνια μαζί.



Από δεξιά διακρίνονται οι Κ. Πλαϊτής, Ν. Σκουραδάκης, Γ. Στασινάκης, Κλ. Πρίφτη και η σύζυγος του μακρανιψιού του Καζαντζάκη Γ. Σιγανού με συγγενή της.

Η γιαγιά και ο παππούς

Η γιαγιά του Νίκου Καζαντζάκη ήτανε η κερά Ελένη, το γένος Ρασούλη, από της Σίσσης. Ήρθε στο χωριό μας ύφη, με ψυχαρές, και τα γαϊδούρια στρωμένα με τις βελάντζες και τις πατανίες, όπως ήτανε τα έθιμα της εποχής, με τα μεταφορικά εκείνα συμπαθή τετράποδα γύρω στα 1840.

Ο παππούς του Καζαντζάκη, Γιώργης, ήταν κρυπτοχριστιανός, για να μην του πειράξουν τη μικρή περιουσία που είχε οι Τούρκοι. Δώ-

δεκα κοπέλια είχε να θρέψει μαθές. Και αυτό κράτησε μέχρι που τα μεγάλωσε και τα πάντρεψε. Υπάρχει ακόμα και έχουσε φυλαγμένο οι απόγονοί του, ένα εικόνισμα, την Παναγία Μεσοσπορίτισσα, όπου κρυφά από τους κατακτητές προσευχόταν και ευχαριστούσε τον Θεό, για τα αγαθά που του έστειλε και τη μεγάλη και όμορφη φαμίλια που είχε.

Πάντως, ο παππούς του Καζαντζάκη είχε καημό που "κακοπάντρεψε" την κόρη του Μαργή και μια σχετική περιγραφή κάνει ο συγγραφέας στην "Αναφορά στο Γκρέκο".



Οι γονείς του Καζαντζάκη, Μιχάλης και Μαρία.

Γνήσιος συνεχιστής στο έργο του Θεού

Ο κ. Σκουραδάκης καταλήγει: "Θέλω ακόμα να σας πω ότι ο Καζαντζάκης έφυγε από τη ζωή πικραμένος, φτωχός και παρεξηγημένος. Το 1955 ο Έλληνας πρέσβης της Σουηδίας, επισκέφθηκε την επιτροπή βραβείου Νόμπελ λογοτεχνίας και με απαίτηση της τότε βασίλισσας Φρειδερίκης, είπε στην επιτροπή: 'Επιθυμία της ελληνικής κυβέρνησης είναι, να μην δοθεί το βραβείο Νόμπελ στον Καζαντζάκη'.

Ταυτόχρονα δε και οι δεσποτάδες των Αθηνών έστειλαν επιστολή στον Οικουμενικό μας Πατριάρχη Αθηνάγορα και ζητούσαν, ούτε λίγο ούτε πολύ, να αφορεστεί ο Καζαντζάκης και μαζί μ' αυτόν και τα βιβλία του. Μόλις όμως έγινε γνωστή στο λαό αυτή η αθλιότητα, ο δήμος Ηρακλείου, Ρεθύμνης, Χανίων, Πειραιώς, Θεσσαλονίκης, και ο πνευματικός κόσμος της Ελλάδας, απέστειλε τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας, και απέτρεψαν μεγαλύτερο εξευτελισμό της πατρίδας μας. Κατηγορήθηκε, όχι από την Εκκλησία, αλλά από εκείνους που την εκπροσωπούσαν, ότι ήταν άθεος, όμως... για μας και για πολλούς άλλους, ήταν ένας ιεραπόστολος και υπερασπιστής φτωχών και αδυνάτων ανθρώπων της κοινωνίας μας.

Ας διαβάσουμε λίγα λόγια από τη διαθήκη του, που είναι και σήμερα επίκαιρη.

«Πιστεύω ότι... το σύγχρονο αστικών καθεστώ, καθέσκει πλέον ανίκανων να ρυθμίσει τις σύγχρονους ανάγκες και ανυσηχίας του κοινωνικού συνόλου. Σκοπός μας είναι να δημιουργήσουμε μίαν ανωτέραν ηθικήν, να φέρομεν δικαιοσύνην, εις τον κόσμον να δώσουμεν βαθυτέραν έννοιαν, εις την αρετήν, εις την τιμήν, εις την ανθρωπότητα».



Αναμνηστική φωτογραφία στο περιθώριο της τιμητικής εκδήλωσης.

Ένας γνήσιος συνεχιστής στο έργο του Θεού. Γεννήθηκε σε ένα φτωχόσπιτο του παππού του, όπου δίπλα και μέσα στο σπίτι, υπήρχανε κασίδες, κουνέλια και κότες, όπως και ο Σωτήρας Χριστός μας, που όμως... τον σταύρωσαν. Σταυρώνεται και σπιλώνεται και ο Καζαντζάκης ακόμη μέχρι και σήμερα. Γιατί μας είπενε αλήθειες, που πόνησαν. Δυστυχώς... βλέπουμε με

μεγάλη μας λύπη ότι ο Καζαντζάκης, 50 χρόνια μετά τον θάνατό του, δεν έχει ακόμα δικαιωθεί. Με δικαστικά τερτίπια προσβάλλουν ακόμα και τη διαθήκη του.

Εμείς όμως οι χωριανοί του, οι συγγενείς του, τον αγαπάμε και η αγάπη μας αυτή είναι άδοξη και χωρίς συμφέρον, και το δείξαμε, και το δείχνουμε ακόμα και σήμερα.

Ένα παράδειγμα, ο πρωτανιψιός του Μανόλης Σαχλαμπάνης, που πέθανε πρόσφατα σε μεγάλη ηλικία, άφησε τη μεγάλη του περιουσία στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Παράδειγμα δεύτερο, ο τρισεγγονός του Καζαντζάκη, χωριανός μας, ένας νέος άνθρωπος που ζει στην Αμερική, Σιγανός Γεώργιος, εγγόνι του Μιχαήλο, έχει θέσει στη διάθεση του Πανεπιστημίου Κρήτης, ένα πολύ μεγάλο και σεβαστό ποσό. Με μια και μόνο απαίτηση. Να γίνει έδρα Καζαντζάκη στο Πανεπιστήμιό μας, για να γίνει μια πιο εξειδικευμένη έρευνα, στο έργο του μεγάλου μας συγγραφέα, αλλά και οι διάφορες μελέτες, που τυχόν θέλουν να κάνουν, φοιτητές της Φιλοσοφικής μας Σχολής.

Γιατί... είναι ντροπή να υπάρχει έδρα Καζαντζάκη στην Αμερική, κι ο τόπος που τον γέννησε, να μην τον θέλει. Γνωρίζουμε ακόμη πολύ καλά ότι... πάντα λίγοι άνθρωποι μας κάνουν υπερήφανους ως Έλληνες. Είναι αυτοί που εκπέμπουν το φως του ελληνικού πολιτισμού και που δυστυχώς, βάλλονται από το ίδιο το σύστημα. Είναι όμως αυτοί που βγάζουν και ασπροπρόσωπη και κάνουν ξακουστή, τη βασανισμένη μας πατρίδα.

Γι' αυτό κι εμείς, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κρυονερίου «Οι Ασυρῶτοι», καταθέτουμε αυτές τις μαρτυρίες και τα στοιχεία που έχουμε, και ο ιστορικός θα τις κρίνει. Και φυσικά το κάνουμε για να αποκαταστήσουμε την ιστορική αλήθεια.

Δεν προβήκαμε στις αποκαλύψεις αυτές, για να εκμεταλλευτούμε την παγκόσμια φήμη του. Ο Καζαντζάκης είναι ένας και μοναδικός και ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα».

Νίκου Καζαντζάκη

Με την ανατίναξη στο Αρκάδι ο πρώτος του γαμπρός, έπεσε νεκρός, ο Κυριάκος Κιαγιάς, ή Βαλεροκυριάκος. Αφησε όμως πίσω του επτά παιδιά ορφανά και μια νέα χήρα γυναίκα, για τη λευτεριά της Κρήτης μας. Κι ο λαϊκός ποιητής της εποχής, τραγούδησε για τον θρυλικό εκείνο Χαϊνή. Ο γαμπρός μας αυτός ο Ασσυρωθιανός, από τα Λιβάδια, παραμένει ένας άγνωστος ήρωας χωρίς τιμές, μέχρι και σήμερα.

Είμαι όμως βέβαιος ότι η σκέψη του Καζαντζάκη επηρεάστηκε πολύ όταν αργότερα έγραψε για τον πρώτο του μπάριμπα, Βαλεροκυριάκο, ταυτίζοντάς τον με την Κρήτη.

"Η Κρήτη δεν θέλει νοικοκυραίους, θέλει κουζουλούς, αυτοί οι κουζουλοί την κάνουν αθάνατη".

Τα αδέρφια της Μαργής

Έξε αγόρια και έξε θυγατέρες, ήταν τα αδέρφια της Μαργής, που κατά σειρά ήταν, ο Κώστας, η Χαρίκλεια, η Κατερίνα, η Ζαμπία, ο Ζαχαρίας, ο Μανόλης, ο Νίκος, η Ειρήνη, ο Αντώνης, ο Μιχάλης, η Χατζήνα και η Μαργή που ήταν και η τελευταία, η μάνα του Καζαντζάκη. Ο Κωσταντής, δεν μπορέσαμε να μάθουμε πού πήγε και τι απέγινε. Η Χαρίκλεια στα Λιβάδια πήρε τον Κιαγιά Κυριάκο ή Βαλεροκυριάκο. Η Κατερίνα στο Χώνος, παντρεύτηκε τον Γεμιστό Γεώργιο. Η Ζαμπία στις Αλδιδες πήρε τον Καλογεράκη Γιάννη. Ο Ζαχαρίας έμεινε στους Ασσυρώτους και παντρεύτηκε από τα Τσαχανιά τη Φωτεινή Τσαχάκη. Το ίδιο και ο Μιχάλης, έμεινε στο χωριό μας και πήρε χωριανή μας, την Καλλιόπη Βερτούδου. Η Χατζήνα πήγε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και μας είναι άγνωστο αν άφησε κληρονόμους. Η Ειρήνη παντρεύτηκε στο Βενί και πήρε τον Κασσαπάκη Μανόλη ή Μακρομανόλη. Ο Μανολάκης παντρεύτηκε στα Σταυράκια Ηρακλείου και πήρε για σύζυγό του την Αικατερίνη Περδικιογιάννη. Ο Αντώνης παντρεύτηκε στο Ηράκλειο και πήρε την Ειρήνη Λουκάκη. Ο Νικολάκης επίσης πα-

ντρεύτηκε στο Ηράκλειο και πήρε τη Χρυσάνθη Γεωργιάδου. Η Μαργή, η μάνα του Νίκου, παντρεύτηκε τον Μιχάλη Καζαντζάκη ή Ψωμί.

Ασσυρώτοι

Τις πληροφορίες για τους συγγενείς μας στο Ηράκλειο μου τις έδωσε ο Κώστας Χρυσάκης, εγγονός του Αντώνη Χριστοδουλάκη, που πέθανε πριν από λίγα χρόνια. Τις μαρτυρίες για τις σχέσεις του Νίκου Καζαντζάκη με το χωριό μας, τις έχουμε από τους προγόνους μας. Τις περισσότερες όμως από τον ξάδερφο του Καζαντζάκη τον Μιχαήλο Χριστοδουλάκη, γιο του Ζαχαρία, τον αδερφό της Μαργής, κι αυτό γιατί ήταν ο ξάδερφος του Νίκου, που είχε τις πιο πολλές και καλές σχέσεις μαζί του.

Από τις μαρτυρίες αυτές προκύπτει ότι ο Νίκος Καζαντζάκης γεννήθηκε εδώ στο χωριό μας, τους τότε Ασσυρώτους, 18 Φλεβάρη 1883. Λένε δε ότι, εκείνη την εποχή είχαμε μια καλή μαμή, την Κυριακή Τσαχάκη και ήρθε η Μαργή για να την ξεγεννήσει.

Μιαν άλλη εκδοχή πάλι λέει από τους παλιούς χωριανούς ότι, την εποχή εκείνη ήταν σε διάσταση με τον σύζυγό της, τον καπετάν Μιχάλη και γι' αυτό τον λόγο βρισκόταν στο χωριό. Ο αδερφός της δε, ο Ζαχαρίας, είχε πει για τη γέννηση του ανιψιού του Νίκου Καζαντζάκη: «Χειμώνας ήτανε και θυμούμαι τον κουινάδο μου τον Ψωμί που ήρθε στο χωριό να δει την αμπλά μου τη Μαρία, που ήτανε γεννημένη, είχαν του κάνει και αρσενικό κοπέλι κι ήταν όλο χαρές. Τα χέρια ντου ήτανε ωσαν τα φτυάρια θεόψυχά μου, με κοντό μανίκι ξεμπετισμένοι, κι στούπα ήτανε σταλισμένη στον μπέτην του, απάνω στις τρίχες, τα μάγουλα του ήτανε ολόκκόκινα».

Τι μας έλεγε τώρα, μέχρι και τον θάνατό του το 1979 που ζούσε στο χωριό μας, ο Μιχαήλος Χριστοδουλάκης: «Με τον Καζαντζάκη είμαστε σοκερίτες και κατακοντής γεννημένοι. Το ίδιο γάλα



Πλήθος κόσμου προσέλκυσε η εκδήλωση.

πίναμε κι εγώ από τη θεία μου τη Μαργή κι αυτός από τη μάνα μου τη Φωτεινή, τα ίδια κολόπανα μας είχανε. Μαζί μεγαλώσαμε, μέχρι και την πρώτη τάξη του δημοτικού που πήγαμε στα Κλεψίμια (το σημερινό Δοξαρό). Ο κύρης του κάθε φορά που ερχότανε να τόνε δει, μας εκράθιενε δυο κουλούρια. Τουτανά ήτανε όλα κι όλα ντου τα πουσούνια. Το ένα έδινε εμένα και το άλλο στο Νίκο». Στο Ληξιαρχείο Γαράζου του δήμου Κουλούκωνα, ο Μιχαήλος Χριστοδουλάκης φαίνεται να γεννήθηκε στις 31 Μαρτίου 1883, 40 μέρες δηλαδή μετά τη γέννηση του Νίκου Καζαντζάκη. Φαίνεται λοιπόν καθαρά ότι ο Μιχαήλος, λέει την αλήθεια για το ότι ήτανε κατακοντής γεννημένοι και δεν είχε δόλο στα όσα μας είχενε πει.

Ζήτησα όμως και από το Ληξιαρχείο Ηρακλείου πιστοποιητικό γέννησης του Νίκου Καζαντζάκη. Στις 22 Μαρτίου 2006 απάντησε ότι ο Νίκος Καζαντζάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο το έτος 1881, έτσι σκέτο, χωρίς ημερομηνία γέννησης.

Είναι όμως λάθος κι αυτό, γιατί ο Καζαντζάκης, όταν πέθανε, ήταν 74 ετών. Άλλωστε και η σύζυγός του Ελένη το 'χενε 'πομένο και το γνωρίζουμε όλοι. Είχα ρωτήσει παλιά τον αείμνηστο Ανεμογιάννη, γιατί και πώς βρέθηκε η σωστή ημερομηνία γέννησης του Καζαντζάκη και μου είχενε πει: «Την ημερομηνία γέννησης του Καζαντζάκη την βρήκαμε γραμμένη σ' ένα εικόνισμα αφιερωμένο στο Νίκο, 18 Φλεβάρη 1883», που είναι βέβαια και η σωστή.

Ο Καζαντζάκης καταχωρήθηκε στο Ληξιαρχείο Ηρακλείου πολύ αργότερα από την ημερομηνία γέννησής του (18 Φλεβάρη 1883) και όχι το 1881, όπως είναι απλά και σκέτα καταχωρημένος. Όμως... και ο ίδιος ο Καζαντζάκης αναφέρει για τη γέννησή του, στην «Αναφορά στο Γκρέκο»: «Είχα γεννηθεί μαθές, μέρα Παρασκευή 18 Φλεβάρη, την ημέρα των ψυχών κι η γριά μαμή με χούφτωσε στα χέρια της με πήγε στο φως και με κοίταξε καλά, σα να 'βλεπε μυστικά σημάδια πάνω μου και είπε: - Ετούτο το παιδί να μου το θυμηθείτε, μια μέρα θα γίνει Δεσπότης».

Μάλιστα, εγώ θυμάμαι την κόρη εκείνης της μαμής (Μαργιόρα Βενιανάκη λέγανε τη μαμή), που ξεγέννησε τον Καζαντζάκη. Είχε κι ένα νυστέρι και έκανε μικροχειρουργεία υπαίθρια, σε

πονέματα, καρβούνια, όπως τα λέγανε, που τα 'καιγε με πυρωμένη πρόκα. Μάλιστα, έφτιαχνε και μ' ένα βότανο, από το «δεντρί του όφη», μικρά χαπάκια, από το βολβό του και θεράπευε το μαγιασίλι. Υπάρχει όμως και άλλη μαρτυρία για τον Καζαντζάκη στο ότι... ο παππούς του όταν κατάλαβε πως θα πέθαινε και πριν ξεψυχήσει, ζήτησε επιμόνως να του φέρουνε το κοπέλι, τον Καστρινάκη, όπως το 'λεγε για να του δώσει την ευχή του.

Σ' αυτήν του τη στερνή επιθυμία, ένας χωριανός μας, που δεν ήταν συγγενής, ο Κυριάκος, πήγε στο Ηράκλειο και έφερε τον Καζαντζάκη στο χωριό. Ήτανε ένας μαρταρολόγος (τσοπάνης που μαζεύει τα μαρτάρικα-πρόβατα), που γνώριζε το σπίτι της Μαργής, γιατί της πήγαινε και της πουλούσε τυροζούλια του λαδιού.

Είναι ακόμα γεγονός ότι ο Καζαντζάκης εμπνεύστηκε το μεγάλο του δημιούργημα «Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται», από εδώ, το χωριό μας. Την αφορμή την πήρε από μια τοπική διαμάχη δύο ιερέων που μοιράστηκαν την εκκλησία του χωριού μας, μια βδομάδα ο ένας, μια βδομάδα ο άλλος. Έτσι έκρινε ο δεσπότης εκείνης της εποχής.

Τον τίτλο δε του έργου του, τον έδωσε για την Ιερά Μονή Αφέντη Χριστού Χαλέπας, που επισκεπτότανε τακτικά, ένα χιλιόμετρο από το χωριό μας. Ο Νίκος Καζαντζάκης ερχότανε πολλές φορές στο χωριό. Σε μια από αυτές τις επισκέψεις του το 1903, φοιτητής Νομικής, ήρθε μαζί με τον ξάδερφό του από τα Σταυράκια, τον Γιάγκο Χριστοδουλάκη και μια Ιρλανδέζα φίλη του και ανέβηκαν στον Ψηλορείτη. Είχαν πάρει μαζί τους και από το χωριό και τον Μιχαήλο. Εικοσάχρονοι και οι τρεις σοκερίτες.

Ο Καζαντζάκης ήρθε πάλι στο χωριό μετά τον πρώτο του γάμο με τη Γαλάτεια και βρήκε άσυλο με τους συγγενείς του. Όπως είναι γνωστό, είχε μια μεγάλη ρήξη με τον Καπετάν Μιχάλη, ο οποίος τον ανάγκασε να κάνει τον γάμο του στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, στο Νεκροταφείο Ηρακλείου. Ήτανε ο πρώτος κι ο τελευταίος γάμος που έγινε ποτέ εκεί, αφού ο Καπετάν Μιχάλης, είχε αποκλείσει με μπάβρους του, τους δύο ή τρεις ιερούς ναούς, που υπήρχανε την εποχή εκείνη στο Μεγάλο Κάστρο».

Στον Ψηλορείτη

Ο Νίκος Καζαντζάκης ερχότανε πολλές φορές στο χωριό. Σε μια από αυτές τις επισκέψεις του το 1903, φοιτητής Νομικής, ήρθε μαζί με τον ξάδερφό του από τα Σταυράκια, τον Γιάγκο Χριστοδουλάκη και μια Ιρλανδέζα φίλη του και ανέβηκαν στον Ψηλορείτη. Είχαν πάρει μαζί τους και από το χωριό και τον Μιχαήλο. Εικοσάχρονοι και οι τρεις σοκερίτες, όπου ο Μιχαήλος μας έκανε την ιστορία. Είπε: «Δυο μέρες έμεινε ο Καζαντζάκης στο σπίτι μας. Την τρίτη μέρα πρωί-πρωί, τον εκλουθούσα κι εγώ και φύγαμε για τον Ψηλορείτη. Πέρασαμε από το Βενί, τσι θειάς μας της Μακρομανώλενας, εκάτσαμε εκεί δα μέχρι το μεσημέρι. Φύγαμε μετά και φτάσαμε βραδισμένα καλά, τσι θειά μας στα Λιβάδια. Σε όλο τον δρόμο κρατούσα του κυρού μου το τουφέκι, κι 'χα γεμίσει τη βούβια μου πέρδικες.

Εκάτσαμε παρέα με τα ξαδέρφια μας αργά, και τις φάγαμε, και ήπιαμε και μπόλικο κρσσί. Την άλλη μέρα, μετά τη μαρέντα, όμα έπεσε η πολλή κάψα, ένα βοσκάκι μας έδειξε το μονοπάτι, κι όντε βουτούσε ο ήλιος, είμαστε στην τρούλα του Ψηλορείτη. Εφένουντανε από κει δα, όλη η Κρήτη. Ο Νίκος έκανε ασάν τ' ντρεζό από τη χαρά ντου.

Άμα νύχτωσε, ο Καζαντζάκης μήκε μες στο εκκλησάκι με την Εγγλέζα, κι εμεις με τον Γιάγκο, παραμερίσαμε πιο κάτω.

Θεέ μου συχώρεσέ μου, μα ο ξάδερφός μου έκανε τη δισολογουλιά ντου, γιατί το πρωί που είδα την ξένη γυναίκα, ήτανε ξεχουρδισμένη και ωσαν την κλωσού, την είχε ποδομένη. Πιο ύστερα που χωρίσαμε στον Καμαριώτη, εγώ ήθελα να πάω στο Χώνος τσι κοπελιάς μου κι αυτός στη χώρα, έκαμά του το σπολάτι. Είπα του, «αξάδερφε, ηντάνε τούτανά τα πράγματα, αυτά 'ναι ρεζιλίκια». Εξάνιξέ με στα μάθια και μου ξαγορεύτηκε.

«Εφοβήθηκα αξάδερφε μην πέσει η στεγή και με πλακώσει».



Ο Ν. Σκουραδάκης πραγματοποίησε την κεντρική ομιλία.